
Б. М. Орловський

*д.ю.н., доцент кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики
ОНУ імені І. І. Мечникова*

КРИМІНОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ТА МЕТА НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Одним із найбільш розповсюджених різновидів злочинності у кримінології виступає насильницька злочинність. За своїм обсягом вона охоплює багато статей діючого Кримінального кодексу України (далі – КК України), що розташовані у різних розділах Особливої частини. Враховуючи багатоманітність та комплексний характер насильницької злочинності актуальним питанням є вивчення її структури та виділення певних різновидів у сукупності тих кримінально-правових діянь, які входять до її складу. Також важливим є дослідження мети і мотивації злочинця, що є визначальними для вчинення насильницької злочинності у всіх її проявах.

Розпочнемо із структури насильницької злочинності, що включає в себе широкий спектр кримінальних правопорушень об'єднаних однією особливістю – застосуванням фізичного та психічного насильства по відношенню до жертви при їх скоєнні. Початково потрібно визначити певні групи насильницьких злочинів, що будуть охоплювати перелік кримінально-правових діянь, об'єднаних певними однотипними ознаками за метою застосування насильства до жертви. Такий підхід дозволяє формувати класифікацію насильницьких злочинів в залежності від напрямку або підстав застосування насильства до жертви та виокремлює необхідні змістовні ознаки для окреслення мети і мотивації злочинця.

Отже, з точки зору сталого кримінологічного підходу насильницька злочинність має у своїй структурі наступний розподіл на види:

1) насильницька побутова злочинність – охоплює собою заподіяння жертві тілесних ушкоджень (ст. ст. 121, 122, 125 КК України) [1] або вбивство жертви (ст. 115 КК України) на підставі

звичайних побутових мотивів (побутових сварок, ревнощів, конфліктів, помсти за образу і т.д.). Мотиви злочинця в даному випадку є «примітивними», заснованими в першу чергу на психологічних відчуттях і раптовому неприємному відношенню до жертви;

2) насильницько-корислива злочинність – охоплює випадки застосування насильства до жертви з метою заволодіння її майном, що з точки зору кримінально-правової кваліфікації має відношення до ст. 186 (грабіж), ст. 187 (розбій) та ч. 3 ст. 189 (вимагання поєданого з насильством). У своїй мотивації злочинець керується виключно бажанням заволодіти майном жертви і мета застосування насильства пов'язана із досягненням такого результату. Відповідно позитивний результат припиняє зазначене насильство, а об'єм насильства залежить від складності досягнення самого результату щодо заволодіння майном;

3) насильницька-статева злочинність – пов'язана із бажанням злочинця задовольнити свої статеві пристрасті без волі іншої особи, в результаті чого насильство застосовується як спосіб реалізації таких бажань. Обсяг та ступінь насильства знову ж таки залежать від складності досягнення поставленої мети, опору жертви та інших супутніх обставин. За своєю кримінально-правовою кваліфікацією така група діянь визначається зокрема у ст. 152 (зґвалтування), ст. 153 (сексуальне насильство) КК України [1];

4) насильницько-службова злочинність – пов'язана із застосуванням насильства у сфері службової діяльності, в першу чергу працівниками правоохоронних органів задля досягнення певних службових цілей незаконним шляхом. Задачами застосування насильства можуть виступати отримання необхідних доказів для формування або підкріплення звинувачення щодо особи, полегшення процедури притягнення особи до відповідальності через примусове отримання показів, самообмовлення тощо. Важливою ознакою таких злочинів є застосування насильства у службовій сфері, а класичним прикладом – ст. 365 КК України, що пов'язана із перевищенням влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу;

5) насильницько-сімейна злочинність – пов'язана із застосуванням насильства у сім'ї, що виступає способом вирішення

сімейних конфліктів та підтриманням верховенства одного члена сім'ї над іншим. В даному випадку можна говорити про насильство батьків над дитиною, або насильство одного з подружжя над іншим, що відбувається систематично і завершується побоями або тілесними ушкодженнями. З точки зору кримінально-правової кваліфікації розповсюдженням є використання ст. 126-1 КК України, що характеризує «домашнє насильство» у фізичному, психологічному або економічному напрямках [2];

6) насильницька злочинність проти державної безпеки – охоплює собою вчинення насильницьких дій, спрямованих на порушення безпеки функціонування держави, порушення роботи державних органів задля послаблення авторитету державної влади. З точки зору кримінально-правової кваліфікації такі дії охоплюються злочинами проти основ національної безпеки України (ст. 113 диверсія, ст. 112 посягання на життя державного діяча тощо);

7) насильницька злочинність проти громадського порядку – визначає собою сукупність протиправних дій злочинця пов'язаних із застосуванням насильства до випадкової жертви з метою самоствердження своєї зверхності над нормами моралі, нормами поведінки у суспільстві. За кримінально-правовою кваліфікацією охоплюється хуліганськими діями, поєднаними із застосуванням насильства, що передбачені ст. 296 КК України [1].

Висновки. Отже, за результатами проведеного кримінологічного дослідження було виділено певні групи насильницької злочинності, в яких застосування насильства пов'язано із різною метою, що ставить перед собою злочинець при реалізації своїх намірів. Фізичне або психічне насильство виступає способом досягнення такої мети. Можна стверджувати, що психологічна мотивація злочинця має важливе значення не лише для класифікації насильницьких злочинів, а й для подальшої розробки профілактичних засобів протидії такій злочинності.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 року № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Стор. 32. Ст. 35.

3. Орловський Б. М. Кримінологія: навчально-методичний посібник для студентів денного (заочного) відділення економіко-правового ф-ту першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право». Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2020. 150 с.